ลักษณะแลกเปลี่ยน

บทที่ 1
หลักทั่วไปของสัญญาแลกเปลี่ยน

มาตรา 518 บัญญัติว่า *"อันว่าแลกเปลี่ยนนั้น คือสัญญาซึ่งคู่กรณีต่างโอนกรรมสิทธิ์แห่งทรัพย์สินให้แก่กันและกัน"*

การแลกเปลี่ยนจึงหมายถึงการโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินแลกเปลี่ยนตอบแทนซึ่งกันและกัน ไม่ใช่เป็นการโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินแลกเปลี่ยนกับเงินตรา

ในประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่นมาตรา 586 (1). (2) ได้บัญญัติว่า *สัญญาแลกเปลี่ยนคือสัญญาซึ่งมีเงื่อนไขข้อกำหนดตกลงโอนสิทธิใด ๆ ในทรัพย์สิน (property rights) ให้แก่กันและกัน นอกเหนือจากกรรมสิทธิ์ในเงิน (Money) แต่ถ้าตกลงโอนกรรมสิทธิ์ตอบแทนกันด้วยเงินแล้วก็เป็นสัญญาซื้อขาย บางครั้งสัญญาแลกเปลี่ยนก็มีการตอบแทนเป็นเงินรวมด้วย กฎหมายแพ่งญี่ปุ่นถือเป็นสัญญาแลกเปลี่ยนในส่วนที่เกี่ยวกับเงินให้นำบทบัญญัติเกี่ยวกับราคาซื้อมาใช้บังคับโดยอนุโลมเกี่ยวกับเงินนั้น*[1]

สัญญาแลกเปลี่ยนเป็นสัญญาที่มีมานานแล้วตั้งแต่สมัยโบราณก่อนที่จะมีการใช้เงินตราเป็นวิธีหนึ่งที่บุคคลจะได้สิ่งของมาโดยการนำมาแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน

ในกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส ลักษณะแลกเปลี่ยน Article 1 ได้ให้ความหมายของสัญญาแลกเปลี่ยนว่าเป็นสัญญาที่บุคคลหนึ่งให้ทรัพย์สินแก่บุคคลอีกคนหนึ่งเพื่อเป็นการตอบแทนกับการที่บุคคลคนนั้นให้ทรัพย์สินแก่ตน ถ้าเป็นการให้ทรัพย์สินตอบแทนด้วยเงินตราเป็นการซื้อขาย ไม่ใช่แลกเปลี่ยน[2]

---

(1) Becker, **The Principles and Practice of the Civil Code of Japan** V.1 Butterworth, 1921, p.387-388
(2) Jean Domat, **The Civil Law in its Natural order V.1** Boston 1850, p.264.

LW 209 209

(1) Becker, **The Principles and Practice of the Civil Code of Japan** V.1 Butterworth, 1921, p.387-388
(2) Jean Domat, **The Civil Law in its Natural order V.1** Boston 1850, p.264.

บทที่ 2
สัญญาแลกเปลี่ยนกับสัญญาซื้อขาย

สัญญาแลกเปลี่ยนนั้นเป็นการโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินให้แก่กัน แต่ถ้าแลกเปลี่ยนกันและมีการบวกเงินเพิ่มขึ้นด้วย จึงมีทั้งการโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินและเงินพร้อมกันไปด้วยนั้น จะถือว่าเป็นสัญญาแลกเปลี่ยนหรือสัญญาซื้อขาย กฎหมายในบางประเทศจะถือเป็นสัญญาแลกเปลี่ยนหรือซื้อขายนั้น ขึ้นอยู่กับว่าสิทธิในทรัพย์สิน (property right) นั้นยิ่งใหญ่มีค่ามากกว่าเงินหรือน้อยกว่าจำนวนเงิน ป.พ.พ. มาตรา 520 บัญญัติว่า *"ถ้าคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งในสัญญาแลกเปลี่ยนตกลงจะโอนเงินเพิ่มเข้ากับทรัพย์สินสิ่งอื่นให้แก่อีกฝ่ายหนึ่งไซร้ บททั้งหลายอันว่าด้วยราคาในลักษณะซื้อขายนั้น ให้ใช้ถึงเงินเช่นว่านั้นด้วย"*

ดังนั้น ในส่วนที่โอนเงินเพิ่มขึ้นจึงต้องนำบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยซื้อขายมาใช้บังคับอยู่นั่นเอง

ส่วนในกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น มาตรา 586 (2) ไม่ว่าจำนวนเงินจะมีค่ามากกว่าหรือน้อยกว่าทรัพย์สิน ถือเป็นสัญญาแลกเปลี่ยนทั้งสิ้น(1)

เนื่องจากสัญญาแลกเปลี่ยนเป็นสัญญาต่างตอบแทนเช่นเดียวกับสัญญาซื้อขาย เพียงแต่มีข้อแตกต่างกันตรงที่สัญญาซื้อขายเป็นกรณีที่บุคคลหนึ่งโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินให้แก่อีกบุคคลหนึ่ง โดยบุคคลนั้นโอนกรรมสิทธิ์ในเงินตราให้เป็นการตอบแทน แต่สัญญาแลกเปลี่ยนเป็นการโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินตอบแทนซึ่งกันและกัน ดังนั้น ป.พ.พ. มาตรา 519 จึงบัญญัติว่า *"บทบัญญัติทั้งหลายในลักษณะซื้อขายนั้น ท่านให้ใช้ถึงการแลกเปลี่ยนด้วย โดยให้ถือว่าผู้เป็นคู่สัญญาแลกเปลี่ยนเป็นผู้ขายในส่วนทรัพย์สินซึ่งตนได้ส่งมอบ และเป็นผู้ซื้อในส่วนทรัพย์สินซึ่งตนได้รับในการแลกเปลี่ยนนั้น"*

สัญญาแลกเปลี่ยนนั้นให้นำบทบัญญัติในลักษณะซื้อขายมาใช้บังคับโดยอนุโลม โดยถือว่าคู่สัญญาแลกเปลี่ยนต่างเป็นผู้ซื้อและผู้ขายในเวลาเดียวกัน สิทธิและหน้าที่ระหว่างกันใช้บังคับตามสัญญาซื้อขาย ทรัพย์สินบางชนิดเมื่อทำสัญญาซื้อขายต้องทำตามแบบ ดังนั้น ในสัญญาแลกเปลี่ยนก็ต้องทำตามแบบเช่นเดียวกัน หรือกรณีมีหลักฐานเป็นหนังสือ วางประจำ ชำระหนี้บางส่วน (มาตรา 456 วรรคสอง และวรรคสาม) การส่งมอบ การโอนกรรมสิทธิ์ ความรับผิดเพื่อความชำรุดบกพร่อง และการรอนสิทธิ์ ฯลฯ ต้องนำบทบัญญัติในลักษณะซื้อขายมาใช้ในสัญญาแลกเปลี่ยนด้วยเช่นเดียวกัน

---

(1) Becker, **The Principle and Practice of the Civil Code of Japan V.1** Butterworth, 1921, p.388.

คำพิพากษาฎีกาที่ 254/2480 สัญญาจะแลกเปลี่ยนอสังหาริมทรัพย์แก่กันนั้นจักต้องมีหลักฐานดั่งที่บัญญัติไว้ในมาตรา 456 วรรคสอง จึงจะฟ้องร้องให้บังคับได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 737/2480 ทำสัญญาแลกเปลี่ยนที่ดินกัน โดยฝ่ายหนึ่งตกลงจะเพิ่มราคาที่ดินให้ เมื่ออีกฝ่ายหนึ่งยังไม่ได้รับเงินส่วนที่เพิ่มให้แม้จะได้รับที่ดินมาแล้วก็ยังถือว่าเป็นสัญญาจะแลกเปลี่ยน

โดยที่สัญญาแลกเปลี่ยนก็เป็นสัญญาต่างตอบแทนเช่นเดียวกับสัญญาซื้อขาย ดังนั้น ถ้าคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งได้โอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของตนไปตามสัญญาแลกเปลี่ยนให้แก่อีกฝ่ายหนึ่งแล้ว แต่ฝ่ายที่รับโอนกลับผิดสัญญาไม่โอนทรัพย์สินตอบแทนให้ก็ดี หรือว่าได้โอนทรัพย์สินตอบแทนให้แล้ว แต่ผู้รับโอนไม่อาจได้กรรมสิทธิ์โดยผู้โอนไม่มีสิทธิที่จะโอนให้ก็ดี ฝ่ายที่ไม่ผิดสัญญาก็ย่อมจะเรียกร้องเอาทรัพย์สินที่ตนได้โอนให้ไปแล้วกลับคืนมาได้และจะเรียกค่าเสียหายด้วยก็ได้ ซึ่งดำเนินการตามหลักเดียวกันกับในกรณีผิดสัญญาดังได้กล่าวมาแล้วนั่นเอง

คำพิพากษาฎีกาที่ 721/2499 สัญญาจะแลกเปลี่ยนที่ดินกันนั้น แม้จะไม่ได้ทำเป็นหนังสือ แต่เมื่อปรากฏว่าฝ่ายหนึ่งได้มอบที่ดินให้อีกฝ่ายหนึ่งจนฝ่ายนั้นเข้าไปปลูกบ้านอยู่ในที่นั้นแล้ว ก็ถือได้ว่ามีการชำระหนี้บางส่วนกันแล้ว จึงฟ้องร้องบังคับคดีกันได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 2346/2518 โจทก์จำเลยตกลงแลกเปลี่ยนที่ดินกันตามแนวเขตใหม่ จำเลยครอบครองส่วนที่รับจากโจทก์แล้ว โจทก์ยังมิได้ครอบครองส่วนที่แลกกับจำเลยยังไม่สำเร็จบริบูรณ์ แต่จำเลยรับส่วนของโจทก์ไปแล้ว จึงบังคับจำเลยได้ตามมาตรา 456, 319 การที่จำเลยยังครอบครองที่ดินส่วนที่จำเลยมอบให้โจทก์อยู่ก็มิใช่แย่งการครอบครองจากโจทก์ จึงอ้างระยะเวลา 1 ปีไม่ได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 2044/2520 แลกเปลี่ยนที่ดิน โจทก์ส่งมอบโฉนดและยินยอมให้จำเลยเข้าปลูกบ้าน เป็นการชำระหนี้บางส่วนตามมาตรา 519, 456 วรรคสอง แล้วจึงฟ้องแย้งให้โจทก์จดทะเบียนโอนได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 2360/2520 แม้การตกลงแลกเปลี่ยนที่ดินกันด้วยวาจาจะเป็นโมฆะไม่มีผลใช้บังคับกันได้ตามกฎหมาย แต่พฤติการณ์ข้อเท็จจริงฟังได้ว่าโจทก์จำเลยยังไม่ได้แลกเปลี่ยนที่ดินกันเสร็จเด็ดขาด หากแต่ตกลงกันจะแลกเปลี่ยนที่ดินกันเท่านั้น เช่นนี้การที่โจทก์จำเลยครอบครองที่ดินแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน เพื่อรอการจดทะเบียนโอนโฉนดต่อพนักงานเจ้าหน้าที่จึงเป็นการครอบครองโดยอาศัยสิทธิของเจ้าของเดิม ไม่ใช่เป็นการครอบครองโดยปรปักษ์ แม้จะครอบครองเกินกว่า 10 ปีก็ไม่ได้กรรมสิทธิ์